

O PORAZU

Če Fortuna s svojo paličko zakotali kolo, morajo usode na vrhu na dno, in tiste, ki se valjajo v prahu, se povzpnejo na vrh. Gor in dol, gor in dol, Fortuna opravlja svoj posel v vseh logih sveta, usode izvirajo v splošnem in drviijo v splošno. Toda vsi porazi si niso enaki, kaj šele to, kar se iz njih rodi.

Oprla se bom na dva izvedenca za poraze, dva velika trpina, katerih usodi nas spremljata do danes, dva, ki se zelo razlikujeta po značajih in ravnanju: Job in Jezus. Job, ki naj bi želel odpraviti dan, ko so ga rodili, ki s silo kriči svoj stok, ki zoper vse prišepetovalce vztrajno trdi, da je nedolžen in tako s takšno prebojno ostrino postavi vprašanje o tostranski Božji pravičnosti, da premami k odgovoru samega Boga; in Jezus, ta visoki lik, ki prostovoljno dopusti, da ga odvedejo v ponižanje in se na najkrutejši točki zlomi gotovost vstajenja, nakar izreče malodušne besede – *Bog moj, Bog moj, zakaj si me zapustil*; oba, Jezus in Job sta modela, ki kažeta, da lahko iz srhljivega poraza zraste drugo, osupljivo in blesteče stanje duha. Job je umrl v visoki starosti, star in nasičen z dnevi, Bog mu je potrdil njegovo nedolžnost; Jezus doseže vstajenje in se polagoma preobrazi v največji nebesni magnet krščanskega sveta.

Wilhelmu Bodewinu Keitlu, vrhovnemu poveljniku wehrmachta, ki je – na očeh vse javnosti – v noči z 8. na 9. maj v Karlshorstu podpisal drugo, brezpogojno kapitulacijo Nemčije, usoda zmagovalca v jeseni življenja ali onkraj telesnega obstoja ni namenila. Ko je bil nemško-ruski muzej v Berlinu še v sovjetskih rokah, je obiskovalce sprejela Rusinja v vojaški uniformi z visokimi odlikovanji ter jih peljala v veliko dvorano, kjer so bili v obliki podkve postavljeni stoli in mize, točno tako, kot so menda stali leta 1945, na prednjih mizah celo še nekaj kosov tedanjega posodja iz debelega porcelana. Na čelni strani seveda zastavi Sovjetske zveze in Nemške demokratične republike, v sredini veliko projekcijsko platno. Tam se je v dokumentarnem filmu prikazal Keitel, tudi on na čelni strani te iste, do zadnjega kotička polne dvorane, v družbi visokih častnikov zavezniških sil.

Tršati mož se je komaj premagoval. Njegovi mesnati prsti so drgetali od jeze, ko je trdno držal nalivnik in pritiskal, da se je pero skoraj zlomilo; podpis je na papir bolj vsekalo kot napisal. Rez. Keitel kot obešenec z nabreknjenim jezikom. Keitel na tleh v kotu kot vreča. Rusinja je s kazalno palico rahlo pobobnala po njegovem uničenem obrazu, kot bi mu hotela kakor kazen zadati poslednji udarec. Usmrtili so ga leta 1946 v Nürnbergu. Nobene restitucije, nobenega vstajenja, temveč zgolj popoln etični poraz in nič več.

Japonski pisatelj Yukio Mishima si je sam zadal nespameten, butast in izjemno boleč poraz, ko si je 25. novembra 1970 prerezal trebuh. Dejanje je načrtoval kot znak velikega zmagovalca; pripomoglo naj bi k obnovi cesarstva. Vendar se je vse sfižilo. Mishima je s somišljeniki vdrl v prostore poveljstva sil japonske samoobrambe, zajel nekaj talcev in z balkona gorečno nagovoril množico, vendar so se mu ljudje, potem ko se je razblinila začetna osuplost, krohotali in tulili. *Alo, no, daj, kar daj!* so vpili. Mishima se je umaknil z balkona in

slabo opravil. Njegova roka ni zarezala s potrebno odločnostjo. Somišljenik, ki mu je naročil obglavljenje, je le slabotno zamahnil in glave ni odsekal na en mah. Skratka, večkratno zarezovanje in sekanje brez vsakršne odločnosti in elegance, ki si ju je Mishima tako vroče želel. Beseda *eleganca* v povezavi z drobovjem, ki kipi iz trebuha, bržkone ne zveni prav običajno, toda Mishima je bil, preden se je lotil, globoko prepričan, da je ravno takšna smrt brez primere *možata*, *brezpogojna* in, da: *elegantna*.

Najsi je Mishima res doživel prav klavrn konec, je navsezadnje kljub vsemu zapustil dela, ki do danes niso izginila iz spomina beročega sveta.

Celovški porazi so v primerjavi s tem – *po logiki stvari*, kot je tolikokrat lepo rekel Thomas Bernhard – videti skorajda zanemarljivi. Ne poznam primera, da bi se ob soočenju s knjižno presojo lastnih del morda kdo ubil ali da bi pred tem še naslovil na občinstvo kak maščevalni pamflet ali poziv h korenitemu obratu. Hvala bogu živimo v mehkih časih. Kritiška zavrnitev se bolj kot z ostrino izraža z negodovanjem, kritiki se ustrašijo odgovornosti za to, da bi človeka pred sabo nemara strli. In popljuvani praviloma ne ugovarjajo besedno – kvečjemu kakšen trzljaj veke ali pa nenadzorovana mišica na licu razkrije prizadetost – večina si z vajami pridobi nekakšno sposobnost, da se jih nič ne dotakne, in to se kot rokavica povezne na človeka, da notranjega bučanja, oglušujočih ogorčenih krikov skoraj ne prepušča navzven. Kot rečeno, živimo v mehkih časih in smo prisiljeno v to, da drug drugemu zdaj eden, zdaj drugi kažemo, da je vse samo igra. Pa vendar, kogar so od vrtca naprej ves čas obsipavali z mlačnimi spodbudnimi besedami, da je vse, kar naslika, nakraca, nablebeta, ustvarjalno in dobro, bo celo milo celovško mero občutil kot grob ukor.

A pri zmagah in porazih v tem studiu v Celovcu je zapleteno to, da pač prihaja do napak, kot pri vseh človeških zadevčinah. In tako so bili nekajkrat odlikovani zmagovalci, ki so se v nekaj letih izkazali kot strel v prazno; nasprotno pa je kar nekaj kandidatov nekaj odšlo praznih rok, pa so do danes nabrali pošten opus in so deležni časti. In tako zdaj velja za vse kandidate, ki v njih tiči pravi pristen pisatelj, da jih poraz, ki bi ga utrpeli tukaj, ne bo zmedel ali pa kvečjemu za nekaj mesecev – po možnosti zdravilno – vrgel iz tira in jim dal lekcijo, nakar bo njihov značaj, seveda takoj ko se bodo rešili iz vrtinca kljubovanja, jeze in potlačenosti, s plodnim uvidom v lastne pomanjkljivosti dosegli novo trdnost.

Sicer pa: značajske reči so pri pisanju zelo pomembne in jih običajno podcenjujemo (toda to res samo mimogrede).

Na sploh pa so pisatelji kot himere mojstri poraza, ne pa zmage. Pisatelj, ki bi ga nosilo iz zmagoslavja v zmagoslavje, bi bil v dno duše puhla pojava. Pisatelji poraze – mesene žalitve, sramotne ljubezenske zavrnitve, temačne osebne zgodovine, finančno revščino, brezdomstvo v sodobnem svetu in kdo ve, kaj še – pretvarjajo v sublimne estetske dobitke. Roman je lahko na pogled še tako izgubljen v pastozno nanešeni črni barvi: človek, ki ga je napisal, visoko dvigne glavo iz godlje in skrivaj uživa v teatralni oživitvi prestane bolečine.

Zdaj me mika, da bi vam predstavila svojo najljubšo fantazmagorijo. Jejhata – omahujem – kar preveč otročja je. Kot vse domišljjske predstave, ki so usmerjene v temeljno podstat, je precej prozorna. Leposlovje bi jo rado pognalo v visokoteče vse ali nič, jo osvobodilo

bremena banalnosti in ji pripisalo pomembnost, ki je nima in je nemara nikdar ni imela. Res pomembne reči se dogodijo na preprost način in z nobenim domišljenim pametnim sistemom jih ni mogoče na silo priklicati (to vem). Morda v domišljiji predstavi sploh nisem tako zelo oddaljena od Mishimove sle po izjemnem koncu; a od njega me ločuje vendarle kar udobna razumska nastanitev v dosegljivem svetu, kakor se mi pač vsak dan razodeva.

Zdaj pa dovolj besedičenja v zaklonu. Posvetimo se vendar končno napovedanemu umisleku. Seveda bo šlo za tekmovanje, in sicer za radikalno tekmovanje. Celovškimi izvolitvam sem štiporamo naprtila še pravljico za otroke, ki se je tako rekoč razbohotila v megalomanijo. *Moje* tekmovanje se odvija samo vsakih deset let in jaz sem sicer spet povabljena, a nisem med nagrajenci. Tekmovanje je povsem prirojeno vsakokratnemu desetletju. Deset let poteka iskanje vrednih nemško pišočin pesnikov in pisateljev. (Najdejo jih.) Kajpak ni potrebno poudarjati, da so v žiriji samo bistre, klene kritiške osebnosti s pretanjenim sluhom.

Po celovškem vzoru so izbranci povabljeni, da v pol ure javno predstavijo svoje besedilo. Potem se o njih razpravlja in izbere zmagovalca. Devet poražencev se zadavi.

Predstavlajte si: s kakšno brezpogojno silo bi kandidati napeli moči, da bi pokazali najboljše, kar znajo. Kakšna teža na ramenih izbiralcev. In predstavlajte si, v kakšni drži bi izbiralci obhodili devet trupel, ki bi jih lepo razvrstili na tleh pred njimi. Slišati je šuštenje časopisnega papirja, presunjene radijske glasove, videti je pivske kozarce, s katerimi nazdravljajo stalna omizja, radost nad izlivi sočutja, ki bi lili po Avstriji, Švici in Nemčiji: devet besedovalcev, nemara v cvetu življenja, je to življenje izgubilo, zgolj zato, ker so pred nepodkupljivimi ušesi visokega senata morebiti nastopili za majceno trohico slabše kot zmagovalec. Da ne govorimo o nepredstavljivem bremenu na plečih zmagovalca. Ga bo zlomilo? Bo njegovo ustvarjanje vzdržalo grozo, za katero je sokriv?

Oh, kakšna restitucija, kakšno vstajenje Pesništva in Književnosti nad žrtveniško gomilico devetih plemenitih zgubašev!

Vrnimo se k dejstvu. Cenjene gospe in gospodje kandidati! Vam, ki vam ne želijo izsesati krvi, temveč le dušo, polagam na srce: pričakajte razsodbe sklenjenih dlani ali pa tako, da dlan položite na vrh druge. Le rahlo sklonite glavo. To je drža zbrane ponižnosti. Ne, ne pomeni, da molite. Prepleteni prsti kažejo le, da ste notranje trdni. Toda prav v tej drži lahko kak lasek na vaši glavi objestno zaštrli kvišku in se poda na iskanje nebeških povezav. Da bi vse, kar bo v tostranstvu letelo nad vas in kar vam bo najvišji Sodnik pripoznal in boste slednjič prepoznali tudi sami sebe, nekega dne z vriskom radosti preparalo nebo.